

Winnie Sorgdrager

Zorgen om de rechtstaat

‘Dat we leven in een democratie, is geen garantie voor het bestaan van een goede rechtstaat. Hoewel 70 procent van de Nederlanders vertrouwen heeft in de rechterlijke macht en 80 procent van de Nederlanders gelooft dat de overheid de wet naleeft, is er geen reden tot achteroverleunen. Iedereen die hecht aan onze westerse waarden, moet zich zorgen maken over de staat van de rechtstaat. Hoe belangrijk die is, blijkt vaak pas als ze ontbreekt.’

Dat zegt staatsraad Winnie Sorgdrager, die er in haar lezing bovendien op hamert dat elke samenleving een elite nodig heeft. Daaraan geeft Sorgdrager overigens een brede betekenis: tot de elite behoort iedereen die zich verantwoordelijk voelt voor de samenleving. Het huidige verzet tegen ‘de elite’ komt voort uit een diffuse onvrede en uit de angst om welvaart te verliezen. Mensen die weinig vruchten plukken van de welvaart voelen zich achtergesteld. We moeten de problemen van deze ‘boze witte mensen’ serieus nemen. Het helpt dan niet als politici de populistische weg inslaan. Ze zouden zich beter afvragen wat we kunnen leren van onze fouten. Wanneer 12 procent van de Nederlanders analfaab is, moet je immers constateren dat niet iedereen gelijke kansen heeft.

De rechtstaat, betoogt Sorgdrager, is geen constante. Het vroegere verzet tegen camera’s in de openbare ruimte en de opslag van communicatiedata is opgegeven vanwege de angst voor aanslagen. Voormalig politicus Hans Janmaat is ooit veroordeeld en sociaal geïsoleerd vanwege zijn ultrarechtse uitspraken, maar inmiddels is de hele samenleving naar rechts opgeschoven. ‘Rechten van burgers inperken kan nodig zijn om hen te beschermen tegen bijvoorbeeld discriminatie of terreur. Maar we moeten niet doorslaan. Ik wil niet al te somber doen. De waarden van de rechtstaat worden nog steeds omarmd. Maar ongewild werken we wel degelijk mee aan het afbrokkelen ervan.’

Het verzet tegen de elite dat in de jaren zestig van de vorige eeuw opkwam, droeg als motto ‘Jullie rechtstaat is de onze niet’. Er is destijds veel veranderd, weet Sorgdrager. ‘Maar er is ook veel gelijk gebleven. De rechtstatelijke instituties bestaan nog steeds, en terecht. Daar moeten we zuinig op zijn. Rechters zorgen voor ordening en naleving van de wet. Dat is essentieel voor een goede rechtstaat. Dat PVV-voorman Geert Wilders de rechters die hem veroordeelden wegens discriminatie ‘knettergek’ noemde, is spelen met vuur.’

De vrijheden die in en na de jaren zestig zijn bevochten, worden nu uitgedaagd. Nieuwe groepen eisen hun plek op. Wie dat zijn, is niet altijd duidelijk. ‘Wat weten we eigenlijk van de invloed die Saoedi-Arabië in Nederland heeft?’

Sorgdrager denkt dat de komende decennia een zoektocht naar waarden worden. ‘De globalisering biedt kansen, maar niet voor iedereen. Net als de individualisering overigens. Waar voorheen de kerken voor verbinding zorgden, ontstaan nu nieuwe gemeenschappen. Dat normen en waarden veranderen, is net per se problematisch. Maar er bestaan geen homogene groepen meer. De vraag is: hoe leef je dan samen? Juist in zo’n zoektocht is de rechtstaat belangrijk. Die moeten we in stand houden, net als de elite. We hebben bovendien inspirerende mensen nodig. Mensen die vertrouwen afdwingen. Het bewaren van de rechtstaat is, kortom, niet eenvoudiger geworden, maar wel uitdagender.’